

In memoriam

ANDRIJA ŠULJAK (1936.-2010.)

U nedjelju 11. travnja 2010. u Kliničkoj bolnici Osijek preminuo je Andrija Šuljak, kanonik Đakovačke biskupije, umirovljeni profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu i crkveni povjesničar.

Rođen je 23. listopada 1936. godine u Josipovcu (općina Punitovci) kod Đakova. Osnovnu školu završio je u Punitovcima i Josipovcu, a niže razrede gimnazije do male mature u školi “Vladimir Nazor” u Đakovu. Više gimnazijske razrede pohađao je u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji u Zagrebu te naposljetku u Biskupijskom liceju u Đakovu, gdje je 1956. godine i maturirao s izvrsnim uspjehom.

Kao katolički bogoslov, nakon svršene prve godine studija služio je dvogodišnji vojni rok 1957-1959. u Bitolju i u Nišu, kao običan vojnik, veći dio vremena u radnoj jedinici. Zbog toga je drugu godinu studija upisao u jesen 1959. U poznatom “Đakovačkom slučaju”, kada je 5. listopada 1959. jugoslavenska tajna policija UDBA blokirala Bogoslovno sjemenište te je nekoliko profesora i bogoslova uhićeno i poslije osuđeno, bio je više puta pozivan na saslušanja.

Filozofski i bogoslovni studij završio je na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu, gdje je 29. lipnja 1962. godine zaređen za svećenika. Petu godinu studija završio je poslije ređenja, polažući ispite izvanredno sa župe, kako je tada bilo uobičajeno. Nakon četiri godine župničke službe u Oprisavcima, tijekom kojih je jednu godinu upravljao i župom u Trnjanima, i nakon čekanja da dobije putovnicu (“dobio sam je tek poslije pada zloglasnog Aleksandra

Rankovića”), upisao je 1966. studij crkvene povijesti na Fakultetu za crkvenu povijest pri Papinskom Sveučilištu Gregorijani u Rimu.

U Rimu je 1969. položio magistarski ispit i obranio magistarsku radnju pod naslovom “Josip Juraj Strossmayer i jedinstvo Crkava”. Mentor je radnji bio prof. Michal Lacko S. J., Slovak, redoviti profesor na Orijentalnom Institutu i na Fakultetu za crkvenu povijest na Gregorijani. Kako je mentor znao hrvatski jezik, radnja je iznimno pisana na hrvatskom, a ocijenjena je s *magna cum laude*.

Završivši sve propisane ispite kao doktorand, Šuljak je 18. prosinca 1971. obranio doktorsku disertaciju pod naslovom “Il vescovo J. J. Strossmayer e il Concilio vaticano I”, također s ocjenom *magna cum laude*. Moderator pri izradi disertacije bio je prof. Burchardus Schneider S. J. Peteročlana komisija Fakulteta crkvene povijesti na čelu s dekanom pri obrani disertacije predložila je da se disertaciju u cijelosti objavi, na hrvatskom ili na talijanskom jeziku. No, po povratku u Đakovo, opterećen raznim profesorskim i svećeničkim obavezama, pa i “nekim nesporazumima”, Šuljak je objavljivanje doktorske teze morao stalno odgađati pa je tako *Izvadak disertacije* od 118 stranica na talijanskom jeziku objavio tek 1995. (*Il vescovo J. J. Strossmayer e il Concilio vaticano I*, Đakovo 1995).

Službu profesora na Visokoj bogoslovnoj školi, odnosno na Teologiji i napokon Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu preuzeo je 1971. i obnašao je sve do umirovljenja 2006. Počevši od akademske godine 1971/2. predavao je: *Povijest opće Crkve*, *Povijest Crkve u Hrvata* (taj je predmet prvi u Đakovu odijelio od *Povijesti opće Crkve*), *Patrologiju*, *Starokršćansku arheologiju* i *Opću metodologiju*. I u mirovini je kao vanjski suradnik predavao *Povijest Crkve u Hrvata* (stari i srednji vijek), *Povijest opće Crkve* (stari i srednji vijek), *Starokršćansku arheologiju* te izborni predmet *Biskup J. J. Strossmayer – život i djela*. Bio je rektor Bogoslovne škole (1973-1977) i Visoke bogoslovne škole (1985-1989).

Kao predavač surađivao je i s drugim obrazovnim ustanovama (Odsjek za povijest Pedagoškog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Institut za teološku kulturu laika u Osijeku). Bio je suorganizator ili organizator nekoliko znanstvenih skupova. Osim na većem broju znanstvenih skupova, nastupao je i na tribinama, svećeničkom tjednu te biskupijskim svećeničkim seminarima odnosno simpozijima za profesore teoloških učilišta. Bio je i član mnogih inicijativnih i organizacijskih odbora za pojedine kulturne i crkvene pothvate.

Od 1996. do 1999. bio je glavni urednik znanstveno-stručnog časopisa *Diacovensia* (pokrenutog 1993), a godinama je bio član u uredničkom vijeću *Glasnika Đakovačke i srijemske biskupije*. Bio je član Hrvatskog papinskog povijesnog instituta u Rimu i član Vijeća za kulturu pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji.

Najveći dio Šuljakovih znanstvenih povijesnih radova može se podijeliti u dvije skupine: prilozi o biskupu Strossmayeru i prilozi za povijest Đakovačke biskupije.

Radove o Strossmayeru u većini je slučajeva izlagao na domaćim i inozemnim znanstvenim skupovima pa su oni potom izlazili u objavljenim zbornicima tih skupova (redovito ključnim prilogima temama kojima su bili posvećeni). Takvi su Šuljakovi radovi: "Biskup J. J. Strossmayer i nadbiskup Josip Stadler" (Sarajevo 1982, obj. 1986), "I meriti di Strossmayer per il culto e lo studio dei SS. Cirillo e Metodio" (Rim 1985, obj. 1988), "Mihovil Pavlinović i Josip Juraj Strossmayer" (Podgora 1987, obj. Zagreb 1990), "Biskup Josip Juraj Strossmayer i ćirilometodsko-glagoljska baština" (Osijek-Đakovo 1990, obj. Osijek 2008), "Biskup Josip Juraj Strossmayer i Prvi vatikanski sabor" (Zagreb-Đakovo 1995, obj. Zagreb 1997), "Biskup Josip Juraj Strossmayer i Hrvati u dijaspori" (Osijek 1999, obj. 2002), "Biskup Josip Juraj Strossmayer i Zavod sv. Jeronima u Rimu" (Zagreb-Đakovo 2005, obj. Zagreb 2006), "Josip Juraj Strossmayer vescovo di Djakovo" (Venecija 2005, obj. 2006), "Biskup Strossmayer i Prvi vatikanski koncil (1869.-1870.) / Biskup Josip Juraj Strossmayer i Sobór Watykanski I (1869-1870)" (Krakov 2005, obj. 2007). Uz to, referat s kojim je nastupio na Mariološkom kongresu u Kevelaeru u Njemačkoj 1987. Šuljak je poslije objavio u časopisu *Diacovensia* I/1 (1993), pod naslovom "Kult Majke Božje u pastoralnom djelovanju biskupa J. J. Strossmayera", a onaj izložen 1995. na Međunarodnom kongresu u Rimu o 125. obljetnici Prvoga vatikanskog koncila, odnosno saborske konstitucije *Dei Filius*, objavio je 1996. u sažetu obliku u *Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije* pod naslovom "Biskup J. J. Strossmayer i saborska konstitucija o katoličkoj nauci *Dei Filius*".

Nekoliko preglednih ili manjih priloga posvećenih Strossmayeru Šuljak je objavio i u časopisima *Diacovensia*, *Anali Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku*, *Revija* (Osijek), *Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci* i *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*. Sažet leksikografski članak o Strossmayeru napisao je i za hrvatsko izdanje američke *Suvremene katoličke enciklopedije* M. Glaziera i M. K. Hellwig (Split 1998).

Drugu veliku temu koja ga je zaokupljala kao povjesničara, slojevitu povijest svoje matične i zavičajne Đakovačke biskupije, Šuljak je također ponajviše obrađivao kroz sudjelovanje na simpozijima. Tako su nastali njegovi prilozi: "Bosanski biskupi od prelaza u Đakovo do 1526. godine" (Sarajevo 1989, obj. 1991), "Priključenje Broda i njegove okolice u Đakovačku i Srijemsku biskupiju" (Slavonski Brod 1994, obj. 2000), "Fermendžinovi izvori za povijest 17. i 18. stoljeća Đakovačke ili Bosanske i Srijemske biskupije" (Našice 1998, obj. Osijek 1998), "Nadbiskup Josip Stadler i Bosansko-đakovačka i Srijemska biskupija" (Sarajevo-Zagreb 1998, obj. Sarajevo 1999), "Fra Luka Ibrišimović-Sokol i biskup Nikola Ogramić-Olovčić" (Požega 1998; obj. Jastrebarsko 2001), "Kapucini u Osijeku i Biskupski ordi-

narijat u Đakovu u vrijeme biskupa J. J. Strossmayera” (Osijek 2003, obj. Zagreb-Osijek 2004), “Crkveno stanje sredinom 19. stoljeća u Bosanskoj ili Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji” (Marija Bistrica 2003, obj. Zagreb 2004), “Bosansko-humski krstjani i prijenos rezidencije bosanskih biskupa u Đakovo” (Zagreb 2003, obj. Sarajevo-Zagreb 2005).

Osim navedenog Šuljak je u zborniku u čast kardinala Franje Kuharića (Zagreb 1995) objavio prilog “Veze između Zagrebačke (nad)biskupije i Đakovačke ili bosanske i Srijemske biskupije”, a u zborniku u čast nadbiskupa-metropolita Ante Jurića (Split 1997) prilog “Veze Bosansko-đakovačke i Srijemske biskupije sa splitskom nadbiskupijom i metropolijom”. Za prvi i treći svezak *Hrvatskog biografskog leksikona* (Zagreb 1983, 1993) napisao je nekoliko članaka-natuknica, mahom o đakovačkim i srijemskim biskupima. Jedan od posljednjih Šuljakovih radova jest vrijedan pregled povijesti biskupije u zadnja tri stoljeća pod naslovom “Đakovačka ili Bosanska i Srijemska biskupija od oslobođenja od Turaka do naših dana”, objavljen u monografiji *Slavonija, Baranja i Srijem: vrela europske civilizacije* (Zagreb 2009), priređenoj u sklopu istoimene velike izložbe.

Manje priloge za povijest Đakovačke biskupije Šuljak je dao u časopisima *Croatica Christiana periodica*, *Diacovensia* i *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, pišući o bogoslovnom učilištu u Đakovu, biskupijskim sinodama i kanonskim vizitacijama u 18. stoljeću. Zanimljivu pojedinost iz povijesti biskupije izdvojio je u radu “Uzgoj čistokrvnih konja na vlastelinstvu bosansko-đakovačkih i srijemskih biskupa (1374.-1506.-2006.)”, objavljenom u časopisu *Agronomski glasnik* 68/5 (2006). (Rad je u sličnu obliku ponovljen kao poglavlje u monografiji *Petsto godina Ergele Đakovo*, Đakovo 2007).

Grad u kojem je proživio najveći dio života zadužio je i kao autor ili suautor teksta u ilustriranim lokalnim monografijama: *Đakovo – biskupski grad* (izdanja 1979, 1988. i 2008) i *Đakovo* (1990).

U nekoliko je navrata Šuljak pisao i o širim ili općenitijim crkvenopovijesnim i teološkim temama (poglavito u časopisu *Bogoslovska smotra* i u *Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije*), a javljao se manjim člancima i u katoličkom tisku (*Glas Koncila*, *Marija* i dr.).

Svim temama kojima se bavio Šuljak je uvijek pristupao temeljito, držeći se izvora i ne udaljavajući se nigdje od onoga što oni dopuštaju tvrditi, ne dopuštajući da mu respekt ili simpatije prema povijesnim akterima ili pojavama naruše objektivnost. Dostojno je nastavio i na višu znanstvenu razinu podigao rad starijih povjesničara Đakovačke biskupije, tj. u prvom redu svoje svećeničke subraće Matije Pavića, Milka Cepelića i Mirka Gašića.

S profesorom Šuljakom (dopustit ću si na kraju i jednu osobnu crticu) susretao sam se i razgovarao u nekoliko navrata tijekom posljednjih petnae-

stak godina, redovito u vezi s pitanjima pojedinih znanstvenih inicijativa i suradnje oko njih. Zadnji put je to bilo u jesen 2008. i ticalo se ambiciozne izložbe *Slavonija, Baranja i Srijem* i njezine monografije. Upamtio sam da je, javljajući se na telefonske pozive, u slušalicu uvijek najprije izgovarao samo ovu riječ: "Đakovo!". Radije nego da se predstavi osobnim imenom ili izgovori formulu "molim" ili "da, izvolite", obznanjivao je tako ime grada u kojem odgovara na poziv. (Kao da na drugoj strani slušalicu nije podigla samo jedna osoba, nego, na neki tajnovit način, čitav grad!) Ne znam koliko je ta mala osobenost bila promišljena. Ipak je danas doživljavam kao znakovitu sitnicu, kao da je ime Đakovo, barem na jednoj razini Šuljakove egzistencije, funkcioniralo kao njegovo životno geslo. U njemu se, izgleda, najrječitije sažimalo sve ono što ga je zaokupljalo kao povjesničara – znanstvenika koji sama sebe, u maloj pozdravnoj telefonskoj gesti, dragovoljno poništava u korist predmeta kojem je posvetio stručni život. (A možda i više od toga: u korist mjesta s kojim je trajno vezao sav svoj, duhovni i tjelesni, život.)

Andriji Šuljaku nedostajala je, čini se, i ona mjerica učenjačkog i spisateljskog samoljublja što je potrebna da se radovi objavljeni po raznim časopisima i zbornicima okupe unutar korica knjige pod autorovim imenom. Nadamo se da će se ipak uskoro, možda među njegovim mlađim đakovačkim kolegama, naći priređivač a potom, svakako bez većih teškoća, i zainteresirani izdavač koji će sada, postumno, sabrati rasute Šuljakove rasprave u jednom (ili bolje dva) sveska i tako ih učiniti lakše dostupnim zainteresiranim istraživačima i široj javnosti.

Stanko Andrić

IVAN KAMPUŠ (1924. - 2010.)

Nakon duge i teške bolesti 26. lipnja 2010. preminuo je istaknuti hrvatski povjesničar prof. dr. Ivan Kampuš, professor emeritus Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Brojne generacije hrvatskih povjesničara zadužio je kako svojim znanstvenim i nastavno-odgojnim radom tako i onim na organizaciji povjesničarske struke i razvoju suradnje hrvatske sa susjednim historiografijama.

Ivan Kampuš rodio se u Zagrebu 21. veljače 1924. godine. U rodnom je gradu završio osnovno školovanje, potom klasičnu gimnaziju, Višu pedagošku te studij povijesti na Filozofskom fakultetu (1959.). Po završetku studija kraće vrijeme radi kao profesor u srednjoj školi, da bi 1961. postao asistentom na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ustanovi na kojoj će ostati sve do umirovljenja. Doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Zadru Sveučilišta u Splitu 1979. obranivši disertaciju pod naslovom "Privredni i društveni razvitak zagrebačkog Gradeca od XIII. do konca XVI. stoljeća". Napredujući u znanstveno-nastavnim zvanjima 1980. postaje izvanrednim, a 1985. redovitim profesorom. Najveći dio svoje nastavničke karijere proveo je na katedri za povijest jugoslavenskih naroda odnosno jugoistočne Europe predajući razdoblje srednjovjekovne povijesti. Jedan je od pokretača studija arhivistike na istome fakultetu, te je bio i voditelj istog studija od 1984. godine. Tijekom više godina vodio je i studij povijesti na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Osim u dodiplomskoj nastavi sudjelovao je i na poslijediplomskim studijima na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku. Predavao je i na sveučilištima u Rennesu i Caenu u Francuskoj (1965.) te Ljubljani u Sloveniji (1993.). Nakon umirovljenja 1994. nastavlja s radom u nastavi vršeći i dalje dužnost voditelja arhivistike (do 1996.) te predajući na poslijediplomskim studijima. Godine 2002. Sveučilište u Zagrebu dodijelilo mu je i počasni naslov *professor emeritus*.

U svom znanstvenom radu profesor Kampuš bavio se je razdobljem srednjeg i ranog novog vijeka, posebice poviješću Zagreba i poreznog sustava u hrvatskim zemljama.¹ Te su se dvije teme u njegovim istraživanjima često i isprepletale, a ta se tendencija vidi već u znanstvenom radu "Prilog pitanju poreznog sistema u Gradecu od 14. do 16. stoljeća", prvom radu koji je objavio.² U metodološkom smislu karakterizirala ga je sklonost gospodarskoj povijesti s naglaskom na korištenju kvantitativnih metoda. Među njegovim radovima s jedne strane nalazimo detaljne analize pojedinih pitanja, a s druge priloge u kojima je nastojao pregledno prikazati šire probleme.

Povijest Zagreba predstavljala je trajni interes profesora Kampuša. Osim poreznim sistemom na Gradecu,³ bavio se je i pitanjem nastanka Gradeca,⁴ njegovim gospodarskim i društvenim razvojem,⁵ izgradnjom Gradeca i drugih naselja na području današnjeg Zagreba,⁶ pojedinim epizodama iz političke povijesti Gradeca,⁷ ali i poviješću podložnika na gradskim posjedima.⁸ U svojim radovima nije mimoišao ni teme iz crkvene povijesti Zagreba.⁹ Važan doprinos proučavanju povijesti Zagreba dao je i kao organizator znanstvenog

¹ Iako se najvećim dijelom bavio hrvatskom poviješću, u skladu sa znanstvenim interesima predmeta koji je predavao, objavio je i više radova iz povijesti Balkana, od koji posebno treba istaći rad: "Izdaja' Vuka Brankovića u svjetlu kritičke historiografije", *Historijski zbornik* 54 (2001), 1-10.

² "Prilog pitanju poreznog sistema u Gradecu od 14. do 16. stoljeća", *Radovi Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu* 5 (1963), 5-26.

³ Uz već spomenuti rad iz 1963. objavio je i studiju "Prilog poznavanju tridesetine u XVI. st. (s osobitim obzirom na registre prihoda od tridesetine zagrebačkih trgovaca i račune zagrebačkog Gradeca)", *Historijski zbornik* 19-20 (1966-67), 195-223.

⁴ Vidi npr.: "Prilog pitanju postanka varoši Gradeca kraj Zagreba", *Historijski zbornik* 18 (1965), 129-139.

⁵ Ovom temom bavio se je npr. u radovima: "Gospodarstveni i društveni razvoj Zagreba u 16. i 17. stoljeću", *Međunarodni simpozij "Mogersdorf"* (1972), 199-224; "Prilog poznavanju gospodarskog položaja Gradeca kraj Zagreba u 17. st. na osnovi varoških računa prihoda i rashoda", u: Ivan Kampuš, Lujo Margetić i Franjo Šanjek (ur.), *Zagrebački Gradec 1242. – 1850.* (Zagreb, 1994), 167-210.

⁶ Vidi npr.: "O utvrđivanju zagrebačkog Gradeca 1557-1559", *Historijski zbornik* 21-22 (1968-69), 309-327; "Gradanska naselja na Kaptolu i Zagrebu u XIV. i XV. stoljeću", u: Antun Škvorčević (ur.), *Zagrebačka biskupija i Zagreb 1094-1994* (Zagreb, 1995), 623-632.

⁷ Usp. npr.: "Odnosi grofova Celjskih i zagrebačkog Gradeca", *Historijski zbornik* 29-30 (1976-77), 161-180.

⁸ I u prilogima posvećenim ovoj temi, kao i mnogim drugima, važan izvor predstavljale su mu varoške knjige prihoda i rashoda. Vidi npr.: "Die Lage der städtischen Untertanen des Zagraber (Agramer) Gradez im 16. und 17. Jahrhundert", *Burgenländische Forschungen 7: Burgenland in seiner pannonischen Umwelt* (1984), 193-205. Treba napomenuti da se osim teretima gradečkih podložnika, bavio i položajem seljaka pod drugim jurisdikcijama. Usp. "Javni tereti hrvatskih seljaka u razdoblju seljačke bune", *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 5 (1973), 79-91.

⁹ Usp. "Prilog povijesti zagrebačkog Gradeca i župe sv. Marka", u: *Crkva sv. Marka u Zagrebu i njezin okoliš* (Zagreb, 1981), 7-53; "Zagreb i Sveta Marija tijekom povijesti", u: *Sveta Marija na Dolcu* (Zagreb, 1985), 7-33.

skupa povodom 750. obljetnice Zlatne bule te urednik (zajedno s Lujom Margetićem i Franjom Šanjekom) zbornika radova s istog skupa,¹⁰ kao i monografijom *Tisućljetni Zagreb*, koju je napisao u suradnji s Igorom Karamanom. Ova je knjiga, iako znanstveno utemeljena, napisana na popularniji način te je ubrzo po objavljivanju bila prihvaćena od šire javnosti kao temeljni kulturno-povijesni vodič kroz prošlost Zagreba, a taj je status zadržala do danas.¹¹

Drugo veliko područje interesa profesora Kampuša bio je porezni sistem. Baveći se tom problematikom tijekom niza godina, pružio je kroz više radova zapravo cjeloviti prikaz njegove povijesti od razdoblja Arpadovića do ranog novog vijeka.¹² Posebno važan prilog u navedenom području dao je objavivši s Josipom Adamčekom porezne popise za hrvatske zemlje počevši od prvog sačuvanog popisa iz sedamdesetih godina 15. stoljeća pa do pojedinačnog popisa kmetskih domaćinstava iz 1598. godine.¹³ Tim uzornim izdanjem omogućio je drugim istraživačima znatno lakši pristup ovoj vrijednoj građi i istraživanje različitih tema iz povijesti naselja, stanovništva, gospodarstva i društva.

Posebno poglavlje u znanstvenom radu profesora Kampuša povezano je s njegovim interesom za povijest gradišćanskih Hrvata, koji je bio potaknut njegovom željom da podrži očuvanje i napredak ove specifične hrvatske zajednice, ali i sviješću o pripadnosti Hrvata široj srednjoeuropskoj zajednici naroda. Krunu njegova rada na tom području predstavlja priređivanje i objavljivanje reprezentativne sinteze *Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata*, na izradi koje je uspio okupiti niz istaknutih znanstvenika i poznavalaca te problematike, od povjesničara, povjesničara umjetnosti i etnologa do filologa i muzikologa. Važno je napomenuti da su autori dolazili iz svih zemalja uz koje je vezana povijest gradišćanskih Hrvata (Hrvatske, Mađarske, Austrije, i to kako Austrijanci tako i sami gradišćanski Hrvati). Osim njezine neupitne znanstvene vrijednosti, treba istaći da je samo objavljivanje te monografije predstavljalo i izuzetno važan kulturni čin, kako za gradišćanske Hrvate tako i za cijeli srednjoeuropski prostor.

¹⁰ Kampuš, Margetić i Šanjek (ur.), *Zagrebački Gradec*.

¹¹ Prvo izdanje: Ivan Kampuš – Igor Karaman, *Tisućljetni Zagreb* (Zagreb, 1975). Knjiga je doživjela više izdanja na hrvatskom, a autori su je konstantno doradivali. Posljednja prerađena objavljena je 1994. godine. Djelo je u više izdanja objavljeno i na njemačkom i engleskom jeziku.

¹² “Prilog poznavanju poreznog sustava u Slavoniji u vrijeme Arpadovića”, *Historijski zbornik* 43 (1990), 287-315; “Porezni sustav u Slavoniji za vladanja Anžuvina”, *Historijski zbornik* 46 (1993), 1-30; “Porezni sustav u Slavoniji s posebnim obzirom na diku u vrijeme Jagelovića (1490-1526)”, *Historijski zbornik* 49 (1996), 71-135; “Popisi i obračuni dike u vrijeme Habsburgovaca 1533.-1570. – prilog gospodarskoj povijesti Slavonije”, *Historijski zbornik* 50 (1997), 31-58; “Popisi i obračuni dike u vrijeme Habsburgovaca 1572.-1596. Prilog gospodarskoj povijesti Slavonije”, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 34-35-36 (2001-04), 9-27.

¹³ Ivan Kampuš – Josip Adamček, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. stoljeću* (Zagreb, 1976).

Srednjoeuropska orijentacija profesora Kampuša, kao i njegova želja da se hrvatska historiografija što bolje poveže s drugim historiografijama na prostoru Srednje Europe, dovele su do toga da je velik dio svoje radne energije posvetio pokretanju, organizaciji i vođenju Međunarodnoga kulturno-povijesnoga simpozija "Mogersdorf", koji sve od svojih početaka 1971. do danas okuplja znanstvenike iz Austrije, Mađarske, Slovenije i Hrvatske. Taj je skup odigrao veliku ulogu u otvaranju hrvatske historiografije svjetskoj te omogućio lakšu izmjenu ideja i utjecaja, uspostavu osobnih i institucionalnih veza, kao i afirmaciju Hrvatske kao subjekta u međunarodnim kulturnim odnosima, što je u tom trenutku imalo izuzetno značenje. Njegove zasluge za razvoj suradnje među srednjoeuropskim historiografijama, pa time i narodima na ovom prostoru, bile su prepoznate te je dobio više austrijskih, mađarskih, slovenskih i hrvatskih nagrada i priznanja.

Kao i na međunarodnom planu, veliku energiju profesor Kampuš uložio je i na organizaciji i razvoju strukovnog djelovanja povjesničara u Hrvatskoj. Isticao se svojim dugogodišnjim djelovanjem u Savezu povijesnih društava Hrvatske (kasnijem Društvu za hrvatsku povjesnicu), čiji je bio glavni tajnik te od 1987.-1989. predsjednik. U sklopu te djelatnosti nastojao je oko unapređenja struke i njezina položaja u Hrvatskoj, ali i oko održavanja dobrih odnosa s ostalim povijesnim društvima na području bivše države. Tako je od 1989. do 1991. godine, kada je dao ostavku u znak protesta zbog agresije na Hrvatsku, bio i predsjednikom Saveza historičara Jugoslavije.

Jedna od važnih dužnosti koju je kao član povijesnog društva obavljao, bila je i rad u uredništvu *Historijskog zbornika*, u kojem je djelovao neprekidno od 1965. do umirovljena, prvo kao desna ruka tadašnjeg glavnog urednika profesora Jaroslava Šidaka, a potom, od 1985. godine, kao glavni urednik časopisa. Treba spomenuti da je osim radom u uredništvu *Historijskog zbornika*, doprinos razvoju struke dao i kao prvi glavni urednik *Radova Instituta za hrvatsku povijest* (1971.-1976.).

Iako je najveći dio radnog vijeka proveo u visokoškolskoj nastavi, profesor Kampuš veliko je značenje pridavao i poučavanju povijesti na nižim razinama obrazovanja. Stoga je i sam ili u koautorstvu objavio više udžbenika za osnovnu i srednju školu, povijesnih čitanki te priručnika za nastavnike.¹⁴ Posebno je važnim držao rad na izradi povijesnih atlasa, koje je smatrao važnim pomagalom i u fakultetskoj nastavi, što znaju svi koji su bili njego-

¹⁴ Za udžbenike i čitanke vidi npr.: *Stoljeća govore* (Zagreb, više izdanja 1957-1963); *Narodi u prostoru i vremenu 2* (u koautorstvu s Ivom Makekom) (Zagreb, 1974, 11 izdanja do 1984); *Čovjek u svom vremenu 2* (u koautorstvu s Ivom Makekom) (Zagreb, 1985, 7 izdanja do 1991); *Povijesna čitanka* (u koautorstvu s Ivom Makekom) (Zagreb, 1993. i 1998.); a za priručnike za nastavnike: *Zagreb i okolni krajevi* (u koautorstvu s Igorom Karamanom i Ivanom Flanjkom) (Zagreb, 1977, 12 izdanja do 1990); *Grad Zagreb i Zagrebačka županija* (u koautorstvu s Ivanom Bertićem i Igorom Karamanom, 1995, 1996, 1997); *Audiovizuelna nastavna sredstva u nastavi povijesti* (u koautorstvu sa Željkom Kargačinom i Olgom Salzer) (Zagreb, 1972).

vim studentima.¹⁵ Kako bi povijest približio djeci, sa stalnim je rubrikama sudjelovao u časopisima *Smib* (1970.-1977.) i *Modra lasta* (1975.), u kojima je na zabavan i djeci pristupačan način govorio o prošlim zbivanjima pazeći pritom na povijesnu točnost. Bio je i autor brojnih obrazovnih radijskih i TV programa te nastavnih filmova i drugih audiovizualnih pomagala.

Profesor Kampuš je hrvatsku historiografiju zadužio na različitim poljima, i kao istraživač, i kao organizator. Ipak, na poseban ga način pamte oni kojima je bio profesor i koji su svoj znanstveni put započeli uz njegovu nesebičnu podršku. Iako je prvi susret s njime zbog njegovog eksplozivnog i bučnog nastupa obično izazivao strah kod većine studenata, taj bi strah vrlo brzo, usprkos tome što je djelovao strogo i bio zahtjevan, zamijenila simpatija, jer smo svi osjećali koliko mu je bilo stalo do svakoga od nas. Tada nam ponekad nije bilo potpuno jasno zašto na nekim stvarima toliko inzistira (korištenje povijesnih atlasa, tehničke upute za pisanje bilježaka i znanstvenog aparata), ali smo mu zato sada, kada smo shvatili koliko je tehnička preciznost važna i nužna u znanstvenom radu, zahvalni. Profesor Kampuš je uvijek bio zainteresiran za studentske inicijative, prihvaćao ih je i svojim savjetima usmjeravao i vodio, što je bio slučaj i tijekom 80-ih kada je podržavao Studentsku istraživačku grupu Odsjeka za povijest (SIGOP), u kojoj je više sadašnjih znanstvenika srednje generacije steklo prva iskustva u istraživačkom arhivskom radu. Bio je vedra i topla osoba, koja je svoje kolege, od onih koji su bili njegovi profesori do onih koji su bili njegovi učenici, bez obzira na dob i moguća neslaganja u znanstvenim stavovima, cijenio i podržavao, po čemu će nam zauvijek i ostati u sjećanju.

Damir Karbić i Marija Karbić

¹⁵ Bio je jedan od suradnika pri izradi *Povijesnog atlasa za osnovnu školu* (Zagreb, 1985) i *Povijesnog atlasa za srednje škole* (Zagreb, 1985).

SIMA ĆIRKOVIĆ (1929.-2009.)

Potkraj prošle godine, 14. studenoga 2009, u Beogradu je u 81. godini života preminuo bez dvojbe najbolji srpski povjesničar-medijevist svojega naraštaja, Sima Ćirković.

Sima Ćirković imao je djetinjstvo koje ga je možda trebalo učiniti piscem. Rođen je 29. siječnja 1929. u Osijeku, točnije na riječnom šlepu ili teglenici na kojoj je kao službenik Jugoslavenskog riječnog brodarstva (tj. kormilar) radio njegov otac Mirko Ćirković i koja je te zime mirovala privezana u osječkoj dravskoj luci. O najranijim godinama djetinjstva sačuvao je neobične uspomenne koje je u jednom razgovoru iz 1986. sažeo ovako: “Sticajem okolnosti ja sam se rodio na šlepu i sve do osnovne škole živio sam sa roditeljima menjajući neprekidno boravište na dugačkoj vodenoj putanji od Regensburga do ušća Dunava. Otuda su u najdubljem sloju zapamćenih slika kod mene mesta, a ne ljudi. Utisnule su se slike upečatljivih i za dete privlačnih građevina, opasnih mesta na reci i mnogi mostovi. (...) Takvo osobeno detinjstvo očvršne čoveka prema samoći, nikada nisam patio kad bih bio usamljen, a danas patim čak kad nemam samoće koliko mi treba.”

Osnovnu školu pohađao je u Somboru, gdje je živjela majčina rodbina (po narodnosti bački Nijemci, prezimenom Kuntman), i tu je ujesen 1940. krenuo u gimnaziju, koju je nakon nekoliko mjeseci morao prekinuti zbog izbijanja rata. Napustivši Sombor, s majkom se najprije pridružio ocu na teglenici koja se tada, dramatičnog i krvavog proljeća 1941, nalazila na Savi, između Bosanskog i Slavenskog Šamca i potom između Bosanskog i Slavenskog Broda. Uz dosta sreće, obitelj je u rujnu 1941. stigla u Beograd, gdje je Sima Ćirković nastavio školovanje i ostao do kraja rata. Od 1945. do 1948. Ćirković je ponovno u Somboru, a zatim opet u Beogradu, gdje 1948-1952. na Filozofskom fakultetu studira (s izvanrednim uspjehom) i diplomira povijest. Tijekom studija presudno je na njega utjecao profesor Mihailo Dinić, značajan medijevist, koji ga je uputio u rad na arhivskoj građi u dubrovačkom arhivu.

“Skojevac” od jeseni 1944, Ćirković je bio isprva politički aktivan u vodstvu srednjoškolske i potom studentske komunističke organizacije, ali je 1951. izbačen iz Partije kao kolateralna žrtva unutarpartijskih čistki (više nikada nije bio član partije). Otud je nakon studija imao stanovitih teškoća u nalaženju posla; kraće je vrijeme radio u Gradskom arhivu u Zrenjaninu (do 1946. Veliki Bečkerek) pa zatim u Narodnoj biblioteci u Beogradu. 1955. dobio je ipak zaposlenje u Istorijskom institutu SANU, gdje je napisao i već 1957. obranio doktorsku disertaciju “Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba”. Odmah potom – zahvaljujući tome što se prof. Dinić zbog bolesti prijevremeno povukao u mirovinu i svakako na njegov prijedlog – izabran je za asistenta na beogradskom Filozofskom fakultetu, na Katedri za povijest naroda Jugoslavije u srednjem vijeku. Tu je već 1968. postao redoviti profesor. Znatan javni odjek imala je 1975. njegova ostavka na mjesto dekana Filozofskog fakulteta, potaknuta politički motiviranim odstranjivanjem skupine profesora s fakulteta (suradnika časopisa *Praxis*; događaj je poznat kao slučaj “beogradske osmorke”). Na beogradskom Filozofskom fakultetu radio je sve do umirovljenja 1994. Kao nastavnik dao je golem doprinos odgoju brojnih naraštaja srpskih povjesničara-medijevista, kao i usmjeravanju znanstvenih istraživanja kroz djelovanje na Katedri i u srodnim institucijama, posvećujući uvijek znatan dio svojih snaga pedagoškom radu u najširem smislu riječi.

Kao stipendist Humboldtove zaklade boravio je 1963-4. na usavršavanju u Njemačkoj na Sveučilištu u Kölnu. Kao gostujući predavač Ćirković je nastupao na Kalifornijskom sveučilištu (Los Angeles), Srednjoeuropskom sveučilištu (Budimpešta) i na više njemačkih sveučilišta. Sudjelovao je na mnogim domaćim i inozemnim znanstvenim skupovima, a bio je i stalni član više međunarodnih znanstvenih institucija i udruga (Međunarodni odbor za slavenske studije, Međunarodni odbor za povijest staleških tijela, Međunarodni komitet za povijesnu metrologiju, Znanstveni odbor Međunarodnog instituta za ekonomsku povijest “Francesco Datini”). Suradivao je na međunarodnom projektu izdavanja *Repertorija izvora za povijest srednjeg vijeka (Repertorium Fontium Historiae Medii Aevi)*. Od 1972. bio je dopisni i od 1981. redoviti član Srpske akademije nauka i umetnosti, a od 1981. i član Académie européenne d’histoire sa sjedištem u Bruxellesu. Bio je također dopisni član većine jugoslavenskih i postjugoslavenskih akademija (JAZU/HAZU od 1988, ANUBiH, CANU i VANU).

Dio sedmog i cijelo osmo desetljeće u Ćirkovićevom životu obilježila je borba s bolešću srca, koju je vodio strpljivo i s rijetkom samodisciplinom. Ni jednog trenutka nije se isključio iz znanstvenog života niti puštao pero iz ruke; čak i na dan uoči drugog srčanog udara, koji će ga odnijeti, sudjelovao je u radu simpozija o padu Smedereva 1459. Crkveni obred opijela i kremacija akademika Ćirkovića obavljani su bez velikog publiciteta, u prisutnosti obitelji, bliskih prijatelja i suradnika s Univerziteta i znanstvenih instituta, a njegovi posmrtni ostaci počivaju na beogradskom Centralnom groblju. U SANU, čiji je bio jedan od međunarodno najuglednijih članova, skromna komemoracija održana je tek 12. ožujka 2010.

Između nekoliko stotina raznovrsnih objavljenih radova u ovoj se prigodi moramo ograničiti na spominjanje Ćirkovićevih znanstvenih knjiga, samostalnih i suautorskih. Na temelju doktorske disertacije objavio je monografiju *Herceg Stefan Vukčić Kosača i njegovo doba* (SANU, 1964). Iste godine objavio je i svoju *Istoriju srednjovekovne bosanske države* (izdanje Srpske književne zadruge), do danas ponajbolju sintezu političke povijesti Bosne u srednjem vijeku.

U središnjem razdoblju znanstvene karijere napisao je krupne sintetske priloge za velike kolektivne znanstvene i izdavačke projekte. Za *Istoriju Crne Gore*, knj. II, svezak 1 i 2 (Titograd, 1970) napisao je poglavlja o povijesti Zete u doba vladavine Nemanjića i Balšića. U *Istoriji Jugoslavije* (Beograd: Prosveta, 1972), kasnije prevedenoj u SAD-u i u Kini, autor je sedam poglavlja posvećenih srednjem vijeku i triju poglavlja posvećenih XVIII. stoljeću. U sklopu monumentalne sinteze *Istorija srpskog naroda* u deset svezaka, uredio je prvu knjigu (Beograd: Srpska književna zadruga, 1981) i za nju napisao osam poglavlja, a za drugu je knjigu (1982) napisao devet poglavlja. U knjizi *Društvo i privreda srednjovekovne bosanske države* (Sarajevo: ANUBiH, 1987), prvom svesku niza *Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine* kao zamišljene a neostvarene povijesti naroda Bosne i Hercegovine, autor je poglavlja o bosanskoj crkvi u bosanskoj državi.

Ćirković je bio kao urednik uključen i u izradu prvog i drugog izdanja *Enciklopedije Jugoslavije* (Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod, 1. izd. 1955-1971; 2. izd. 1981-1990), za koja je napisao ukupno 78 članaka-natuknica. U poznatom njemačkom priručniku *Lexikon des Mittelalters*, objavljenom u devet svezaka između 1980. i 1997, Ćirković je autor 78 natuknica. Za treći svezak priručnika *Handbuch der europäischen Wirtschafts- und Sozialgeschichte* (Stuttgart: Klett-Cotta Verlag, 1986) napisao je poglavlje "Die östlichen Teile Jugoslawiens 1350-1650". U trećem svesku velike talijanske sinteze *Storia d'Europa* (Torino: Giulio Einaudi Editore, 1995) objavljeno mu je poglavlje "Gli Slavi occidentali e meridionali e l'area balcanica".

U svojim prilogima u nizu monografija o pojedinim gradovima, Ćirković je obradio srednjovekovnu prošlost Bara, Budve, Pljevalja, Šapca, Valjeva, Golupca, Smedereva, Srijemske Mitrovice, Sombora i drugih starih gradova, a pisao je i o povijesti najznačajnijih crkvenih ustanova srednjovekovne Srbije (Pećka patrijaršija, samostan Studenica itd.).

Ćirković je u istom razdoblju dao krupne priloge kritičkom izdavanju povijesnih izvora. Za srpski prijevod djela Mavra Orbinija *Il regno de gli Slavi (Kraljevstvo Slovena)*, Beograd: Srpska književna zadruga, 1968; proš. izd. Zrenjanin, 2006) napisao je opširne komentare. Za pariški niz izdanja dokumenata svetogorskih samostana, *Archives de l'Atchos*, priredio je srpske listine iz arhiva Lavre sv. Atanazija, objavljene u svesku 11, i ruskog samostana sv. Pantelejmona, u svesku 12 (oboje Pariz: Collège de France, 1982).

Za šesti svezak uglednog niza *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije* (Beograd: Vizantološki institut SANU, 1986) priredio je i preveo ulomke iz djela Nikefora Gregora i Ivana Kantakuzena.

Manje istaknuto mjesto u Ćirkovićevu opusu, ali za širinu i mnogostranost toga opusa svakako karakteristično, zauzima njegov rad oko priređivanja pretisaka i ponovljenih izdanja djela starijih srpskih povjesničara (zbirka *Stari srpski zapisi i natpisi* Ljubomira Stojanovića, tri knjige Stojana Novakovića, knjige izabranih studija Mihaila Dinića i Ivana Božića).

U kasnom razdoblju života i rada Ćirković zaokružuje, na više područja, svoja dotadašnja istraživačka postignuća. Prema narudžbi uglednoga milanskog izdavača humanističke literature, Jaca Book, napisao je sintetski pregled *I Serbi nel medio evo* (1992) i pomno ga i bogato ilustrirao. Knjiga je istodobno izašla i na francuskom jeziku (u izdanju benediktinske nakladničke kuće "Zodiaque", specijalizirane za romaničku umjetnost), a kasnije i na ruskom te u tri srpska izdanja.

Za izdavački niz "The Peoples of Europe" svjetski poznatog oksfordskog nakladnika Blackwell, Ćirković je napisao još ambiciozniju sintezu pod naslovom *The Serbs* (2004). Knjiga je potom objavljena i na srpskom, talijanskom, hrvatskom, ruskom i slovenskom (hrvatsko izdanje iz 2008. nosi, po uzoru na srpsko, nadopunjen naslov *Srbi među europskim narodima*). Riječ je o djelu koje tijekom povijesti srpskog naroda, shvaćenog kao povijesno promjenjive i prilagodljive društvene grupacije, izlaže od antičke baštine sve do raspada druge Jugoslavije. Kao specijalist za kasni srednji vijek, mogućnost da napiše takvu obuhvatnu sintezu Ćirković je shvatio kao svojevrstu intelektualnu avanturu: "Bila su dva izazova da se ipak u to upustim. Jedan je bio da očima medieviste pokušam sagledati šta se dalje dešavalo sa Srbima kakve poznajemo u XV veku; drugi izazov je bio da se istoriji naroda priđe sa stanovišta koje je odavno preovladalo u svetskoj nauci, naime, da se u razvoju etničke zajednice pored kontinuiteta uočavaju i prekidi i velike promene" (iz razgovora za beogradski *Nin* iz 2005). U povodu izlaska hrvatskog izdanja zagrebački povjesničar Drago Roksandić objavio je knjigu razgovora s Ćirkovićem pod naslovom *Dijalog s povodom* (Zagreb: FF Press, 2009).

Zajedno s Desankom Kovačević-Kojić i Ružom Ćuk napisao je monografiju *Staro srpsko rudarstvo* (Beograd: Vukova zadužbina; Novi Sad: Prometej, 2002). U vezi s istom temom, bitnom za gospodarsku povijest Srbije u srednjem vijeku, priredio je i izdanje jednog od ključnih izvora, *Latinički prepis rudarskog zakonika despota Stefana Lazarevića* (Beograd: SANU, 2005).

Zajedno s Radom Mihaljčićem inicirao je i uredio dvije vrijedne i obimne leksikografske publikacije, *Enciklopedija srpske istoriografije* (Beograd: Knowledge, 1997) i *Leksikon srpskog srednjeg veka* (Beograd: Knowledge, 1999). Za prvu je napisao 115, a za drugu 83 članka-natuknice. Osim toga, angažirao se na uređivanju *Srpskog biografskog rečnika* koji izdaje Matica srpska i za četiri dosad objavljene knjige napisao oko 300 članaka-natuknica.

Tridesetak studija posvećenih ekonomskoj, društvenoj i kulturnoj povijesti, prvotno rasutih po različitim časopisima i zbornicima, sabrano je sada u Ćirkovićevoj knjizi *Rabotnici, vojnici, duhovnici. Društva srednjovekovnog Balkana*, prir. Vlastimir Đokić (Beograd: Equilibrium, 1997). Za tu je knjigu priređivač odabrao radove za koje autor kaže da su nastali “pretežno u dijalogu, u pokušaju da se građom iz autorovog vidokruga (Balkan, Srbija, Bosna) odgovori na neka opšta pitanja dospela na dnevni red medievistike u svetu”. S druge strane, radovi posvećeni metodološkim i teorijskim pitanjima te temama iz povijesti historiografije okupljeni su u Ćirkovićevoj knjizi *O istoriografiji i metodologiji* (Beograd: Istorijski institut, 2007).

Više dovršenih i za tisak predanih radova ostalo je u trenutku autorove smrti neobjavljeno. Među takvima posebno vrijedi spomenuti najzamašnije: monografiju *Stefan Dušan car i kralj (1331-1355)*, napisanu zajedno s Božidarom Ferjančićem (skraćena verzija knjige, bez znanstvenog aparata, objavljena je 2005), te suautorsko izdanje *Statuta grada Kotora* i opsežne prve knjige *Zbornika srednjovekovnih ćiriličkih povelja i pisama Srbije, Bosne, Dubrovnika*, koja obuhvaća sve listine iz razdoblja 1166-1321.

Treba, naposljetku, istaknuti još jedan segment Ćirkovićeve intelektualnog djelovanja, izvan historiografske discipline u užem smislu, ali sadržajem i dalje čvrsto povezan s njom. Tijekom prijelomnih i ratnih ranih devedesetih godina prošlog stoljeća, profesor Ćirković spadao je među one u Beogradu i Srbiji koji su se izrijeком protivili nacionalnoj megalomaniji i ratnom podjarivanju. O tome svjedoči više Ćirkovićeve objavljenih članaka iz onog vremena. U jednom od njih, iz 1993, čitamo rečenicu: “Način na koji se kod nas široka publika, vođena tzv. medijima, bavi istorijom više doprinosi izbezumljivanju nego prosvjećivanju i širenju kulture”. U drugom, s kraja 1991, kritizira se “ona zloćudna sklonost da se sve iz prošlosti podeli poput imovine, bez ostatka. Nije se slučajno uvrežio termin ‘kulturna baština’...”. U doba kada je na dnevnom redu bio raspad jugoslavenske federacije, Ćirković se argumentirano protivio zagovarateljima “korekcije unutrašnjih granica”, napomenuvši u jednom razgovoru iz 1991: “Nadam se da ne treba objašnjavati da ne smatram da je ‘pravedno’ kad Hrvati ostanu sa srpske, a ‘nepravedno’ kad Srbi ostanu s hrvatske strane granice...” Takav Ćirkovićev položaj izvan društvene, političke i intelektualne matice priskrbio mu je, tada i kasnije, stanovitu mjeru izolacije, antipatije i namjernog ignoriranja u domaćoj sredini.

Promatranje ukupnoga Ćirkovićevog objavljenog djela¹ kod pažljivog će čitatelja neodoljivo stvoriti dojam da je Sima Ćirković svojim obrazovanjem i širinom pogleda i interesa nadrastao sredinu u kojoj je djelovao, što je možda i temeljni razlog neshvaćanja brojnih njegovih ideja i inicijativa.

¹ Radove tiskane do 2004. popisao je Đorđe Bubalo u *Zborniku radova Vizantološkog instituta SANU* 41 iz 2004, a rukopisni popis Ćirkovićeve radova od 2004. do 2009, kojem

Iza profesora Ćirkovića ostaje golemo djelo čije će se bogatstvo u punoj mjeri otkrivati tek u vremenu koje dolazi. Njegove opće i glavne vrline mogu se ovdje tek sumarno naznačiti: golemo i sustavno građeno znanje (ne samo historičarsko: Ćirković je, osim grčkog i latinskog, znao njemački, francuski, talijanski, engleski, ruski i mađarski jezik, a čitao je bez teškoća i literaturu na poljskom, bugarskom i rumunjskom jeziku); zavidna širina i tematska raznovrsnost; sklonost sintetskom zahvaćanju povijesnih tema i rijetka sposobnost za takav pristup; ravnopravno korištenje “istočnih” (bizantskih, slavenskih) i “zapadnih” (latinskih i vernakularnih) povijesnih izvora; velika jasnoća stila, racionalnost i elegancija historiografskog izričaja bez suvišnih riječi i svake prazne kićenosti.

Za djelokrug ustanove u čijem časopisu izlazi ovaj osvrt posebno su zanimljivi oni Ćirkovićevi radovi (ima ih barem dvadesetak) koji se bave srpsko-ugarskim i bosansko-ugarskim odnosima, što su se često prelamali preko teritorija Srijema i današnje Slavonije, kao i pojedini njegovi prilozi lokalnoj povijesti, poput poglavlja “Civitas sancti Demetrii” u zborniku o Srijemskoj Mitrovici iz 1969, ili novijeg rada “Zemlja Mačva i grad Mačva”, o srednjovjekovnoj ugarskoj banovini na tlu nekadašnjeg “onostranog Srijema”. Među Ćirkovićeve “srijemske studije” mogao bi se ubrojiti i opširan predgovor srpskom prijevodu *Poslanice o propasti Ugarskog kraljevstva* Jurja/Đurđa Srijemca (Beograd: Srpska književna zadruga, 1987).

Mlađi naraštaji povjesničara i svi koji će se na radilištu povijesne znanosti tek pojaviti u dolazećem vremenu naći će u djelu Sime Ćirkovića pouzdan oslonac i mnoštvo korisnih putokaza, pa i eksplicitnih savjeta, poput primjerice ovoga (izrečenog u već spomenutom razgovoru iz 1986): “Uvek sam smatrao da ni najveća erudicija, ni bogatstvo dokumentacije, ni složenost problema, ni strogo istraživačka namena teksta ne prisiljavaju čoveka da piše nepregledno, zbrda-zdola, da pretrpava tekstove materijalom koji nije relevantan za problem koji se proučava itd. Dospeo sam do shvatanja da je svaki tekst ‘pedagoški’ u tom smislu da treba da pouči sadašnjeg ili budućeg naučnog radnika o rešenju do koga sam došao”.

U svijetu povijesnih disciplina, ukupno životno djelo Sime Ćirkovića spada u red uzora.

Stanko Andrić

prethode i značajne dopune spomenute bibliografije ranijih radova, posudio nam je za ovu priliku na korištenje Vlastimir Đokić, izdavač i urednik iz Beograda, čija je nakladna kuća “Equilibrium” objavila neke od posljednjih Ćirkovićevih knjiga. Na tome g. Đokiću toplo zahvaljujemo.